1989 ژىل
سېنتەبىر
№18 (308)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازادلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

БИЗНИҢ ВӘТӘН

گېزىت 1976- ژىلى دېكابردىن چىقىۋاتىدۇ.

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

جانىجان دىيارىدا

ئالمۇتا

قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسى يادرو فىزىكىسى ئىنستىتۇتى كوللېكتىۋلىق پايدىلىنىش دوزىمېترلىرىنى تەييارلاشقا كىرىشتى. ئۇلار شەمەي رايونىدىكى يادرو پولىگونىغا بېۋاستە يېقىن زونىلارغا ئورنىتىلىدۇ. دوزىمېترلارنىڭ تەجرىبە ئۈلگىلىرى شەمەي ۋە قاراغاندىدا تەكشۈرۈشتىن ئوتتى. يەرلىك سوۋېتلەرنىڭ تاپشۇرۇغى ۋە «نېۋادا- شەمەي» ھەرىكىتى تەرەپدارلىرىنىڭ ئىلتىماسى بويىچە ئىنستىتۇت يەنە 15 شۇنداق ئەسۋابنى چىقىرىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى شەمەي ئوبلۇسىنىڭ رايون مەركەزلىرى بىلەن يېزىلىرىدا، شۇنداقلا قاراغاندا شەھىرىدە ئورنىتىلىدۇ. ئەسۋابلار خالىغۇچىلارنىڭ ھەممىسىگە رادىئاتسىيە ۋەزىيىتى توغرىلىق ئېنىق ئەھۋالنى بىلىشكە ۋە شۇ ئارقىلىق پولىگون ئەتراپىدىكى زېمىندا رادىئاتسىيەنىڭ گويا ژۇقۇرى دەرىجىسى توغرىلىق مىش- مىشلارنى تارقىتىشقا ياردەم قىلىدۇ.

دۇشەنبە

م. تۇرسۇنزادە نامىدىكى تاجىكستان سەنئەت ئىنستىتۇتىدا قۇرۇلغان مىللىي مۇزىكا فاكۇلتېتى شەرىق خەلقلىرىنىڭ مۇزىكا مەدەنىيىتىنىڭ تارىخىدىكى «ئاق داغلارنى» يوقىتىشقا قارىتىلغان.

بۇ يەردە يېڭى ئوقۇش ژىلىغا ئوقۇغۇچىلارنى قوبۇل قىلىش باشلاندى. ئالىم - سەنئەتشۇناسلارنىڭ، جۇمھۇرىيەتنىڭ ئاتاقلىق ھاپىزلىرىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن ئىشلىنىپ چىققان پروگراممىدا قەدىمىي مۇزىكا يادىكارلىقلىرىنى، سەنئەتنىڭ موشۇ تۈرىنىڭ پروبلېمىلىرىغا تەسىر قىلىدىغان نوتتۇرا ئەسىر تراكتاتلىرىنى ئوقۇپ ئۆگىنىش كۆزدە تۇتۇلغان.

دۇشەنبە

تاجىكستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى تىل ۋە ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىنىڭ ئالىملىرى پامىر بويىچە ئېكىسپېدىتسىيەگە راۋان بولدى. ئۇلارنىڭ مەخسىتى- تاغلىقلار تىلىنىڭ كېلىپ چىقىش تارىخىنى ۋە ئالاھىدىلىكلىرىنى ئېنىقلاپ... تولۇغىراق ئۆگىنىشتىن ئىبارەت. ئېلىنغان ئىلمىي مەلۇماتلار پامىر تىللىرىنىڭ تولۇق ئىزاھلىق لۇغىتىنى نەشر قىلىشقا ئاساس قىلىنىدۇ. بۈگۈنكى كۈندە فىلولوگلار بۇ رېگىوندا تۆرت تىل ۋە ئونلىغان شېۋىلار بار، دەپ ھېساپلىماقتا.

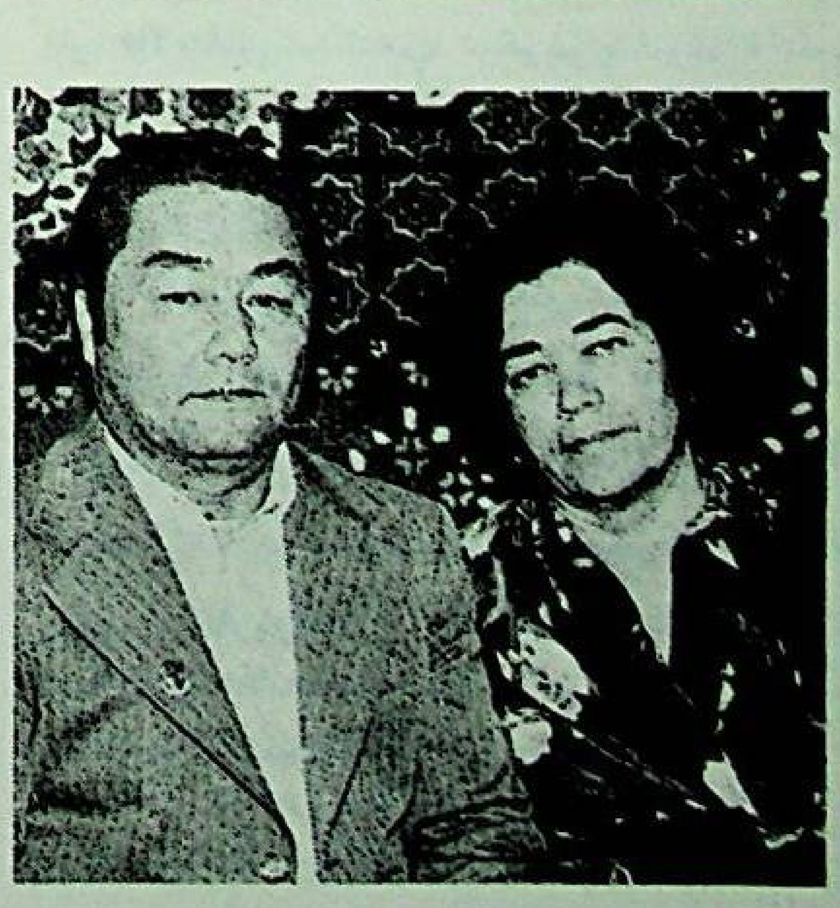

ئۈستى- كامېنوگورسك

يۇگوسلاۋىيەنىڭ «لاۋچېۋىچ»، «پلانۇم» ۋە «سېنتروكوئوپ» فىرمىلىرى شەرقىي قازاقستاندا ئىشچانلىق ئالاقىلىرىنى ئورناتتى. ئۇلار قوغۇشۇن- سىنىك كومبىناتى بىلەن كېلىشىم تۈزۈپ، 1992- ژىلى قازاقستاندا ئەڭ زامانىۋىي داۋالاش مەركەزلىرىنىڭ بىرىنى پايدىلىنىشقا بېرىشنى ئۆز زىممىسىگە ئالدى.

ئۇنىڭ تەركىۋىگە كۈنىگە 800 ئادەمنى قوبۇل قىلالايدىغان شىپاخانا، ئون ئىككى مىللىون دوللارلىق چەت ئەلنىڭ يېڭى سايمانلىرى بىلەن جابدۇلغان دىاگنوز قويۇش مەركىزى، 600 ئورۇنلۇق داۋالاش ۋە سپورت ساغلاملاشتۇرۇش كومپلېكسى كىرىدۇ.

قاراغاندا

ئوبلۇسلۇق تەبىئەتنى قوغداش كومىتېتى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان كونكۇرستا ئەڭ ياخشى دەپ ئېتراپ قىلىنغان ئەسۋاپنى قوللىنىش ئارقىلىق شەھەرلىك چوڭ مورىلارنىڭ كۆل توپلىغۇچلىرى ئەندى كۆل توزىتمايدۇ.

كونكۇرسقا ئوبلۇس ۋە جۇمھۇرىيەت، شۇنداقلا لېنىنگراد ۋە تاشكەنتنىڭ ئاكادېمىيەلىك ھەم ساھالىق ئىنستىتۇتلىرىنىڭ، ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىنىڭ ئالىملىرى بىلەن مۇتەخەسسىسلىرى قاتناشتى.

روزى توختىيېۋ ئۈزۈن ژىللاردىن بېرى ئالمۇتا ئوبلۇسى ئىلى رايونىغا قاراشلىق نىكولايېۋكا يېزىسىنىڭ دوختۇرخانىسىدا ئىشلەيدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ ئۈزۈن ژىللىق جاپالىق ئەمگىكى ئارقىسىدا ئۇرغۇنلىغان ئادەملەرنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىپ، ئۇلارنىڭ جېنىغا ئارا بولۇپ كەلمەكتە. شۇڭلاشقىمۇ ھۆكۈمەتىمىز ئۇنىڭ ئەمگىكىنى ھەر ۋاقىت مۇۋاپىق باھالاپ كەلدى. ئۇ 1970- ژىلى بىرىنچى دەرىجىلىك داۋالىغۇچى نامىغا سازاۋەر بولسا، 1988 - ژىلى ژۇقۇرى دەرىجىلىك داۋالىغۇچى نامىغا سازاۋەر بولغان. ئۇ شۇنداقلا ئۇيغۇرلاردىن بىرىنچى بولۇپ «س س س ر تىبابەتچىلىگىدە خىزمەت كۆرسەتكەن خادىم» دېگەن شەرەپلىك ئۇنۋانغا ئېگە بولغان دوختۇردۇر. روزى توختىيېۋنىڭ ئايالى ل. خۇسايىنوۋامۇ ئۇنىڭغا كەسىپداش بولۇپ تۇغۇت ئانىسى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

سۈرەتلەردە: 1. كېسەلگە ياردەمگە يېتىپ كەلدى. 2. روزى ئۆز ئايالى بىلەن ئائىلىسىدە.

قىرغىزستان

چولپان- ئاتا

قىرغىزستاننىڭ ئىسسىقكول قىرغىقىدىكى دەم ئېلىش مەركىزىدە سوۋېت ئاخشىلىرىنىڭ تېلېۋىزىيەلىق فېستىۋالى ئېچىلدى. يەرلىك تالانتلارنىڭ ئەنئەنىۋىي بايقاش دائىرىسىدىن چىققان مەزكۇر فېستىۋال دەسلەپكى قېتىم ئۆزبەكستاندىن، تۈركمەنىستاندىن، تاجىكستاندىن ۋە قازاقستاندىن كەلگەن ئىجرا قىلغۇچىلارنى ژىغدى. رېگىونال كونكۇرسقا كېلىش ئالدىدا ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ جۇمھۇرىيىتىدە ئاللاش مۇسابىقىسىدىن ئۆتۈشكە توغرا كەلدى.

ئېسترادىلىق بەيرەمنى قىرغىزستان س س ر تېلېۋىزىيە ۋە رادىو ئاڭلىتىش بويىچە دولەت كومىتېتى، كومپوزىتورلار ئىتتىپاقى، جۇمھۇرىيەت لكسم مەركىزىي كومىتېتى ۋە مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى ئۇيۇشتۇردى. قىرغىزستان لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى ئاتاقلىق ئاۋتور مۇرات بېگالىيېۋ رەھبەرلىكىدىكى ژيۇرى ئەزالىرى ياش ئىجرا قىلغۇچىلارنىڭ ئىجادىي مۇمكىنچىلىكلىرىگە باھا بېرىدۇ.

«ئىسسىق كول- 89» تاماشىبىنلىرى چوڭ سەھنىنىڭ يېڭى ۋە تونۇلغان سولىستلىرى بىلەن ئۇچرىشىدۇ.

ئالمۇتا

«دروۋبا» ستانسىيەسى سېلىنىدىغان يەرگە دەسلەپكى قوزۇق قېقىلدى، ئۇ يەردە خىتايدىن كەلتۈرۈلگەن ۋۇكلەرنى قايتىدىن ئىشلەش ئۈچۈن مېخانىكىلاشتۇرۇلغان پارك سېلىنىدى.

ۋۇكلەرنى سوۋېت ۋاگونلىرىغا يوتكەش ئىككى خوشنا مەملىكەت تومۇر يوللىرىنىڭ كەڭلىكىدىن پەرىققە بولا ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ. بەلگۈلەنگەن ئىشلارنى «سرېداز- ستروي مېخانىزاتسىيە» ترېستىنىڭ ئوك رېبېرلار كولونىسى ژۇرگۈزىدۇ. كولونا ئىش جايىغا ئاتلاندى.

شۇنداق قىلىپ، دروۋبا (س س س ر)- ئالاشانكو- (خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى) تومۇر يولىنى سېلىش ئەمەلىي ئىشلار باسقۇچىغا كوچتى. 50- ژىللاردىن ئىشلەۋاتقان ئاقتوغاي- دروۋبا يولىنى زامانىۋىيلاشتۇرۇش باشلاندى. بۇ يەردە سىگنالىزاتسىيە ۋە باشقۇرۇشنىڭ يېڭى قۇرۇلمىلىرىنى ئېلېكتر ئېنېرگىيەسى بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن ژۇقۇرى ۋولتلىق ئېلېكتر لىنىيەسى تارتىلىۋاتىدۇ. ئالمۇتا ماگىسترالىنىڭ قۇرۇلۇش ترېستى ئۆزىنىڭ بولۇنمىسىنى ئۇيۇشتۇرۇپ، ئۇ ئۆزىنىڭ «دروۋبىدىكى» ئىشلەپ چىقىرىش بازىسىنى ئاۋاتلاشتۇرۇشقا كىرىشتى.

چىمكەنت

چىمكەنت ئوبلۇسىنىڭ يېزا كوئوپېراتورلىرى جەنۇبىي قازاقستان سانائەت كارخانىلىرى ۋە خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى ئېكسپورتېرلىرى ئوتتۇرىسىدىكى ۋالىيۇتىسىز بارتېرلىق ھەمكارلىشىشنىڭ ۋاستىلىق قىلغۇچى رولىنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى. «فوسفور» ئىشلەپ چىقىرىش بىرلەشمىسى ئىستىمالچىلار ئىتتىپاقى ئارقىلىق دولەت بۇيرۇتمىسىدىن تاشقىرى ئىشلەپ چىقىرىلغان بەش يۈز توننا سېرىق فوسفورنى ساتىدۇ. خىتاي تەرەپ ئىككى يېرىم مىللىون سومۇلۇق كىيىم-كېچەك، رادىو ئاپپاراتۇرا ۋە يېزا ئېكىلىك تاۋارلىرىنى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. بۇ مەھسۇلاتنىڭ بەشتىن تۆرت قىسمىنى بىرلەشمە ئىشچىلىرى ئالىدۇ، قالغىنى يېزا تۇرغۇنلىرىغا سېتىلىدىغان بولىدۇ. كوئوپېراتورلار يولىغا قويغان خەلق ئارا ئالاقىدىن پايدىلىنىشنى چىمكەنت سېمېنت زاۋودى، ئاسبوسېمېنت كونستروكسىيەلىرى كومبىناتى، ئوبلۇسنىڭ باشقىمۇ كارخانىلىرى قارار قىلدى. لېكىن ئىستىمالچىلار ئىتتىپاقى پەقەت ماكلېر رولى بىلەن چەكلىنىپ قالمىدى: خىتاينىڭ جېجاڭ ئولكىسى بىلەن تېرىنى قايتا ئىشلەش ۋە ئەينەك قاچىلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىش بويىچە بىرلەشكەن كارخانا قۇرۇش توغرىلىق مۇزاكىرىلەر كېتىپ بارىدۇ.

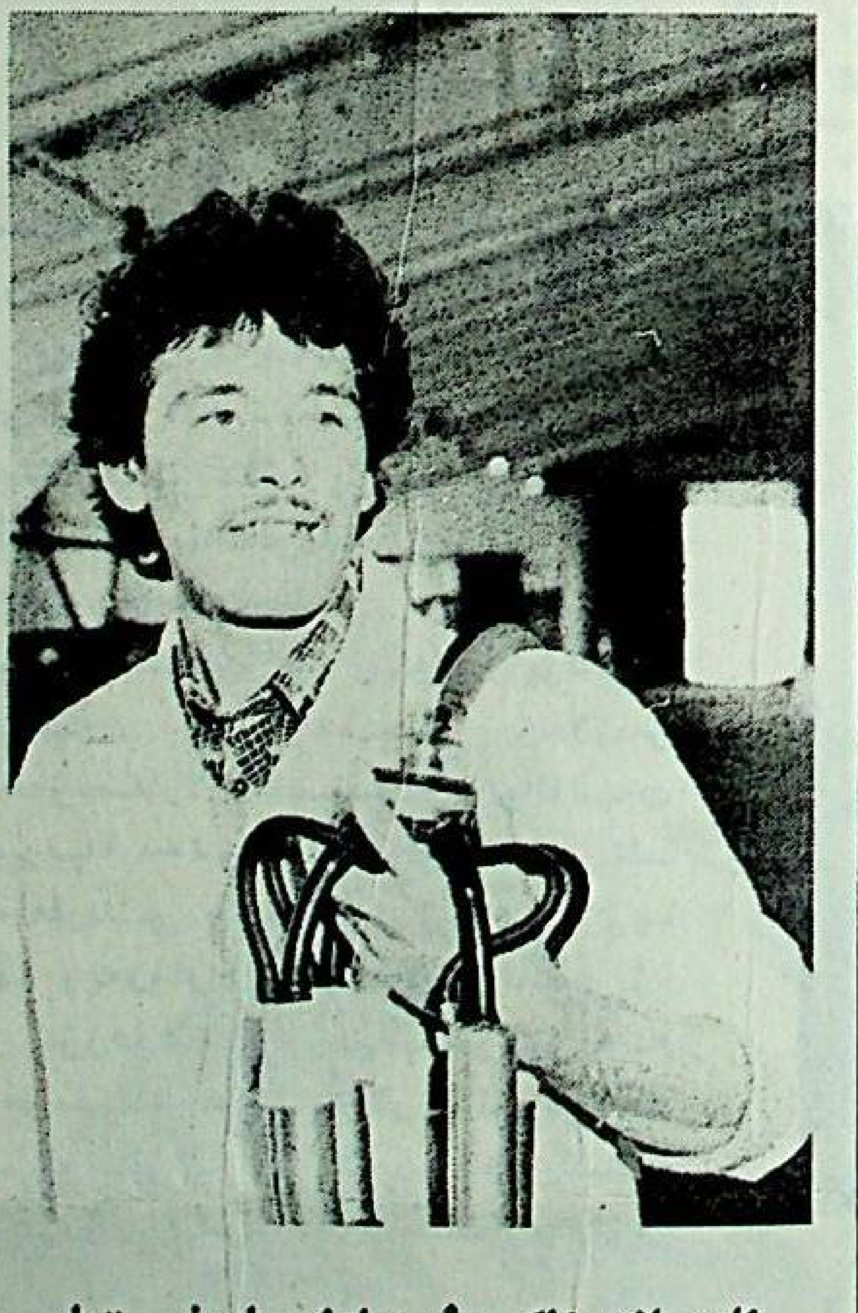

ئارسلان زاكىروۋ چېلەك رايونى «بارتوقاي» سوۋخوزىنىڭ ئىختىساسلاشتۇرۇلغان سۈت يېتىشتۈرۈش فېرمىسىدا خېلە ۋاقىتتىن بېرى سېغىنچى- ئوپېراتور بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ.

ئۇ ھوددىگە ئالغان سىيىرلىرىنى تەلەپچانلىق بىلەن كۈتۈپ مول سۈت يېتىشتۈرمەكتە.

ئارسلان جەمىيەتلىك ئىشلارغا پائال قاتنىشىدۇ. ئۇ ئۆز سەپداشلىرى ۋە ژۇتداشلىرى ئارىسىدا چوڭ ھۆرمەتكە سازاۋەر بولۇپ كەلمەكتە.

سۈرەتتە: سېغىنچى - ئوپېراتور ئارسلان زاكىروۋ.

ل. مۇتەللىپ ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمىلىرى

ئۆتمۈشتە ئۆتكەن يازغۇچى- شائىرلارنىڭ ئىجادىنى ئۆگىنىپ، تەتقىق قىلىشتا ۋە ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى نەشرگە تەييارلاشتا ئاساسىي مەنبە قول يازمىلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇيغۇر كلاسسىك يازغۇچى- شائىرلىرى قول يازمىلىرىنىڭ بەزىلىرى بىزنىڭ دەۋرىمىزگىچە ساقلىنىپ قالغان بولسا، بەزىلىرىنىڭ بىزگىچە يېتىپ كەلمىگەن. ھەتتا يېقىنقى زامان ئەدىپلىرىنىڭ قول يازمىلىرى ئۇلارنىڭ ئارخىۋىدىن تېپىلمايدۇ.

ئاتاقلىق شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپ (1922- 1945) ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمىلىرى بىزنىڭ زامانىمىزغىچە يېتىپ كەلمىگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمىلىرى تېكستولوگىيە جەھەتتىن ئۆگىنىلمىگەن. شائىر ئۆزى ھايات ۋاقتىدا ئەسەرلىرى نەشر قىلىنمىدى. ۋاپاتىدىن 6 يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ بىرىنچى توپلىمى ئالمۇتىدا «يىللارغا جاۋاپ» نامى بىلەن نەشر قىلىندى. مەزكۇر توپلام شائىرنىڭ قول يازمىلىرىدىن ئەمەس، گېزىتلەرگە چىققان شېئىرلىرىدىن كۆچۈرۈپ ساقلاتقان نۇسخىلار ئارقىلىق نەشرگە تەييارلاندى. ل. مۇتەللىپنىڭ قالغان 9 توپلىمۇ ۋۇقۇرىدىكى نۇسخىلاردىن ئانچە ئىراق كەتمەيدۇ. شائىرنىڭ توپلاملىرىنىڭ ئىچىدە تولۇغراقى (شېئىرلىرىنىڭ) 1956- يىلى نەشر قىلىنغان «مۇھەببەت ھەم نەپرەت» توپلىمىدۇر. كىتابنىڭ كىرىش سۆزىدە: «بىز تالانتلىق شائىرىمىز ل. مۇتەللىپ ۋاپاتىنىڭ 10 يىللىغىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇنىڭ قولىمىزدا ھازىرچە بار بولغان شېئىرلىرىنى مۇشۇ «مۇھەببەت ھەم نەپرەت» توپلىمىغا كىرگۈزۈپ، كىتابخانلىرىمىزغا سۇنماقتىمىز» دېيىلگەن.

ل. مۇتەللىپنىڭ نەسرى ئەسەرلىرىنىڭمۇ قول يازمىلىرى بىزنىڭ زامانىمىزغىچە ساقلانمىغان. ئېيتىشلارغا قارىغاندا نەسرىي ئەسەرلىرى قولىيازمىلىرىنىڭ بەزىلىرى 1966- يىلغىچە كىشىلەر قولىدا ساقلىنىپ كەلگەن بولسىمۇ، خىتايدىكى ئاتالمىش «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى» ۋاقتىدا يوقالغان. بۇ ھەقتە ل. مۇتەللىپنىڭ ئۈرۈمچىدە 1983- يىلى بېسىلغان «لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ ئەسەرلىرى» كىتاۋىنىڭ مۇقەددىمىسىدە: «ئەپسۇسكى، لۇتپۇللا مۇتەللىپ ئەسەرلىرى «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى» مەزگىلىدە چوڭ بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغاچقا، شائىرنىڭ «داۋانلار ئاشقاندا» رومانى، «چىمەنگۈل»، «سامساق ئاكاك قايناپدۇ» قاتارلىق سەھنە ئەسەرلىرى ۋە ئىلگىرى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنمىغان شېئىرلىرىنىڭ قول يازما ياكى كۆچۈرمىسى ھازىرغىچە تېپىلغىنى يوق» دېيىلگەن. «چىن مودەن» سەھنە ئەسىرىنىڭمۇ قولىيازمىسى ياكى بېسىلغان نۇسخىسى تېپىلمىغاچقا تولۇقتۇن ئاسىر كۆچۈرۈپ ئالغان نۇسخىدىن قايتا كۆچۈرۈپ باسقان. ھازىر بىزنىڭ قولىمىزدا مەزكۇر ئەسەرنىڭ نەسىردىن كەبىر قولدىكى قول يازمىدىن 1945- يىلى كۆچۈرۈلگەن نۇسخا ساقلانماقتا.

لۇتپۇللا مۇتەللىپ ۋاپاتىغا مانا 50 يىلغا يېقىن ۋاقىت ئۆتتى. بىز لۇتپۇللىنىڭ يېڭى توپلىمىنى نەشرگە تەييارلاش جەريانىدا شائىرنىڭ باشقا ئەسەرلىرىنى، قول يازمىلىرىنى ئىزدەپ تېپىش جەريانىدا يېڭى مەنبەلەرگە ئىگە بولدۇق. شائىرنىڭ بەزى شېئىرلىرى تولۇقلاندى، بەزى يېڭى شېئىرلىرى تېپىلدى. بەزى ئەسەرلىرىنىڭ كام ۋە چۈشۈپ قالغان يەرلىرى ئەكسىگە كەلتۈرۈلدى.

«لۇغات» دېگەن رۇبرىكا ئاستىدا 1942- يىلى «شىنجاڭ گېزىتى»دا بېسىلغان «ئېرىق»، «سەنئەت» دېگەن تەرجىمىگە دائىر 2 ماتېرىيال ھەم يېڭىدىن تېپىلدى. مەتبۇئاتتا بېسىلمىغان 1940- يىلى يېزىلغان «شائىر» دېگەن ھېكايىسى ھازىرغىچە ژۇرنالىست ئابلىز غوپۇر قولىدا ساقلانماقتا.

بىزنى خوشال قىلىدىغىنى، شائىرنىڭ بەزى قولىيازمىلىرىنىڭ ھازىرغىچە ساقلىنىپ كېلىشى بولدى. بۇنىڭغا ئانچە ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتمىگەن بولسىمۇ شائىرنىڭ ئىجادىي پائالىيىتىنى ئۆگىنىشتە قىممەتلىك مەنبە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى شائىر ئۈرۈمچىدە ئۆلكىلىك دارىلمۇئەللىمىندا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا يازغان «جۇغراپىيە» دەرسلىكى. بۇ قولىيازما ھازىر ئۇقىقانلىرىنىڭ قولىدا ساقلانماقتا. بۇنىڭدىن باشقا شائىرنىڭ يەنە 4 قولىيازمىسىنى 1987- يىلى تېپىشقا مۇيەسسەر بولدۇق. ئۇلاردىن «سالام خەت»، «نەسھەت يۇ. مۇھەممەدىي بۇرادەر»، «كۈرەش مەيدانى» دېگەن قولىيازمىلىرى ژۇرنالىست يۇسۇپغازى راخمانوۋنىڭ شەخسىي ئارخىۋىدىن تېپىلدى. لۇتپۇللا «سالام خەت»نى 1939- يىلى 15- دېكابىردا ئۈرۈمچىدىن غۇلجىدىكى يېقىن زامانداشلىرى يۇ. راخمانوۋ (1921- 1983)، شائىر ئۆمەر ھاپىزىي (1922- 1943)، سەنئەتكار (ئۇ ھازىر فرۇنزېدا ياشايدۇ) ئەغزەم مىررەخمۇۋلارغا يازغان. «نەسھەت يۇ. مۇھەممەدىي بۇرادەر» دېگەن قىسقا قولىيازمىدا دوستى يۇ. راخمانوۋقا قارىتىپ چاقچاق قىلىدۇ. يەنە بىر قۇرلۇق شېئىرىي قولىيازما ل. مۇتەللىپنىڭ دادىسى ھىزىماخۇننىڭ «مىڭ بىر ھەدىس» كىتاۋىنىڭ تىتۇل بېتىغا 1937- يىلى يېزىلغان. «كۈرەش مەيدانى» قول يازما شېئىرى 1940- يىلى يېزىلغان بولۇپ ئۇ تۆۋەندىكىچە:

بولۇقلاپ ئېشىپ قاينىغان، بۇندا
ئازاتلىق كۈرەش،
ئۇنجا قېتىمدۇر بۇ، ئاختۇر تارىخنى،
يوق مۇنداق تەۋرەش.

قىزىل گۈللەرگە ئورالغان، ئازاتلىق
كۈرەش مەيدانى،
ئازاتلىق يولىدا توكۈلەر دايىم مەزلۇملار
قانى.
شۇڭلاشقا ھەر جەڭ، كۈرەشتىن ئۇلار
دولقۇنلاپ قايىندى،
جاھانگىرلارغا قارشى پارتلىدى مەزلۇملار
ۋولكانى.
كوز ياش توكۈپ، زۇلمەت بىلەن ئۆز
تەختىدە غودايغانلار،
ئېگىلمەكچى مۇدھىش زەھەرلەر چېچىپ
پۈتۈن دۇنيانى.
ئەل، ياشلار قوشۇلۇپ بىر- بىرىگە
ئالغا ئىنتىلەر دايىم،
دىر- دىر تىترەپ دولقۇن ئاستىدا
قالار قانخورلار ماكانى.
كۈرەشچانلار ئىزىدىن ئاققان شۇ ساپ
قانلاردىن بۈگۈن،
نوسۇپ، قىزىل گۈل- چېچەكلەر
قاپلىماقچى باياۋاننى.
كۈرەشچان ئەۋلات داۋانلار ئېشىپ ئالغا
قەدەم قويار،
چىڭ بولسۇن دەپ، كەلگۈسىگە قۇرغان
يېڭى باغ- بوستاننى.
كونا كوچا ئۆتكەللەردىن سەۋىر قىلىپ
ئۆتكەچكە ئەل،
نولۇم يا، كورۇم دەپ بىز، قورقماستىن
قولغا ئالدۇق جاننى.

ل. مۇتەللىپ ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمىلىرى ھەققىدىكى بىزنىڭ ئىزدىنىشىمىزنىڭ نەتىجىسى ژۇقۇرىلىكلەردىن ئىبارەت. بۇلاردىن باشقا يەنە خەلق قولىدا ساقلىنىۋاتقان قولىيازمىلار بولۇشى مۇمكىن. كەلگۈسىدە شائىر ئەسەرلىرىنى تېكستولوگىيە جەھەتتىن ئۆگەنگەندە مەزكۇر قولىيازمىلار ئاساسىي مەنبەلەرنىڭ بىرى بولىدۇ.

تۇرسۇن قاھارىي.

يەنە بىر ئۇيغۇر ئانسامبلى

ئېلىمىزدا قانات يېيىۋاتقان دېموكراتىيەلەشتۈرۈش ۋە ئاشكارىلىق شارائىتىدا ئاز سانلىق خەلقلەر مەسىلىلىرىمۇ ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ، ئۇلارغا غەمخورلۇق قىلىش بىر قەدەر ياخشىلىنىۋاتىدۇ. بۇ ئۆزگىرىشلەرنى ھاياتنىڭ ھەممە ساھالىرىدا كورۈشكە بولىدۇ. ئۇيغۇر جامائەتچىلىكى كوپ ياشايدىغان ئۇيغۇر، پانفىلوۋ ۋە چېلەك رايونلىرىنىڭ كوپلىگەن يېزىلىرىدا خېلە يىللاردىن بېرى ھەۋەسكارلار ئانسامبللىرى پائالىيەت ئېلىپ بېرىپ، خەلق ئىچىدىن چىققان تالانتلار ماھارىتىنى جارىي قىلماقتا. «ئارزۇ»، «باھار»، «پەرۋاز»، «ئوسەك ئاۋاسى» ۋە باشقىمۇ ئۇيۇشتۇرۇلغان كوللېكتىۋلار ئەينە شۇلار جۈملىسىدىندۇر. ئۇلار ئوزلىرىنىڭ ناخشا- ئۇسسۇللىرى بىلەن خەلقنىڭ دىلىدىن ئورۇن ئېلىپ، ئالقىشقا سازاۋەر بولدى.

ئەندى موشۇنداق ئۇيغۇر ئاھالىسى زىچ ئولتىراقلاشقان تالغىر، ئەمگەكچىقازاق، خەشكىلەڭ، جامبۇل رايونلىرىدا بولسا، ئەھۋال باشقىچە ئېدى. بۇنى ئاللىرى ئاتاقلىق ئوقۇش ئىمكانىيىتىگە ئېگە ئەمەسلىكىدىن، خەلقنىڭ باي سەنئەت مىراسىنى بىلمەسلىكىدىن كورۇمىز. ئانا تىلىنى، تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى بىلمىگەن بالىدا ئوزىنىڭ سەنئىتىگە قىزىقىش بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

بىز بۈگۈن موشۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋالنى ھەل قىلىشنى ئالدىغا مەخسەت قىلىپ قويغان ئەمگەكچىقازاق رايونىدا قۇرۇلغان «يالقۇن» خەلق چالغۇ- ئەسۋاپلار ئانسامبلى توغرىلىق سوز قىلماقچىمىز.

مەزكۇر ئانسامبل ئوزىنىڭ نۆۋەتتىكى كونسېرتىنى ئازات يېزىسىدا كورسەتتى. كوللېكتىۋ بىلەن يېقىندىن تونۇشۇش مەخسىتىدە ئۇنىڭ رەھبىرى مەسىمجان ئاكا ھاپىزوۋ ۋە ئۇنىڭ مۇزىكا رەھبىرى، مايدىن ئابدۇرائىموۋ ۋە ئابدۇراخمان تايىروۋ بىلەن سوھبەتلەشتۇق.

— ئىلگىرى ئەمگەكچىقازاق رايونىنىڭ ئۇيغۇرلار ياشايدىغان كوپلىگەن ئاھالىلىق پۇنكتلىرىدا مىللىي چالغۇ ئەسۋاپلار ئانسامبلىنىڭ قۇرۇلۇشىغا ئانچە كوڭۇل بولۇنمەي كەلگەن،— دەپ سوزىنى باشلىدى مەسىمجان ئاكا.— بىلىشىمچە، رايوندا ياشايدىغان ئۇيغۇرلارنىڭ سانى چېلەك، پانفىلوۋ رايونلىرىدىن ئاز ئەمەس. ئازات يېزىسىنىڭ ئوزىدىلا 510 ئائىلىنىڭ 360ى ئۇيغۇر ئائىلىسى. مەن ئوزەم 27 يىل داۋامىدا موشۇ يەردە قۇرۇلغان ئانسامبلىنىڭ بەدىئىي رەھبىرى بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن. كوپلىگەن شاگىرتلارنى تەييارلىدىم. ئانسامبل موشۇ يىلنىڭ مارت ئېيىدا بايانداي، تاشتىقارا، تاشكەنساز، ئەمگەك ۋە ئاۋات يېزىلىرى ئانسامبللىرىنىڭ بىرلىشىشى نەتىجىسىدە بارلىققا كەلدى. رايونلۇق مەدەنىيەت بولۇمى ئانسامبلغا يېڭى ئەسۋاپلارنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن 5 مىڭ سوم، رايونلۇق كەسىپىي ئىتتىپاق كومىتېتى كىيىم تىكتۈرۈش ئۈچۈن 25 مىڭ سوم ئاخچا بولۇپ بەردى.

ئانسامبل ئەزالىرى مۇئەللىملەردىن، سېتىقچى ۋە مېخانىزاتورلاردىن تەركىپ تاپقان. ئۇنىڭغا شۇنداقلا سەنئەتكە ئىشقى بار تالانتلىق مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى قاتنىشىدۇ،— دېدى، ئانسامبلىنىڭ مۇزىكا رەھبىرى مايدىن ئابدىرائىموۋ.

ئانسامبلىنىڭ رېپېرتۇئارىدا ئۇيغۇر ۋە باشقا قېرىنداش خەلقلەرنىڭ ناخشا سازلىرىدىن تەركىپ تاپقان زۇخرا بېشىمووۋا، توختىگۈل ئەكبەرھاجىيېۋا، رىزۋانگۈل زايىتوۋا، ئارۇپجان رېجەپوۋ ئېيتقان ناخشىلاردىن جامائەتچىلىك بەكمۇ رازى. ھەقىقەتەنمۇ ئانسامبلىنىڭ كېلەچىكى پارلاق.

ئا. روزاخۇنوۋ.

ئۇنتۇلماس ئايلار

ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنلىق قاراغاندا پولىتېخنىكىلىق ئىنستىتۇتىنىڭ كەپشەلەش سانائىتى ۋە تېخنولوگىيەسى كافېدراسىنىڭ باشلىقى، تېخنىكا پەنلىرىنىڭ كاندىداتى تىمۇر شىغايېۋ بېيجىن چىڭ خۇا ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئالتە ئاي ئىشلەپ قايتتى.

قاراغاندىلىق ياش ئالىم 13 مىڭ ستۇدېنت ئوقۇيدىغان ئالىي مەكتەپ بوسۇغىسىنى ھاياجان ئىچىدە ئاتلىدى. يېڭىچە شارائىت، تونۇشمىغان ئادەملەر بىلەن قانداقلارچە تىل تېپىشارمەن دەپ ئويلىدى. دەسلەپكى يۈزلەشكەن ئادىمى:

— تىمۇر، ئەندى ئىككىمىز ئالتە ئاي جەريانىدا بىللە ئىشلەيمىز. مېنىڭ ئىتىم پەن سى ليەن.

— ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئاتاقلىق ئاكادېمىكى، پروفېسسور قولىنى سوزغاندا شىغايېۋ سەل قىسىلدى.— ئالىمغا سىپايىلىق يارىشىدۇ. ناتونۇش جايغا كەلدىم، دەپ قىسىلما. سېنىڭ شۇغۇللىنىپ ژۈرگەن ئىشلىرىڭ بىلەن خېلى ژىلدىن بېرى تونۇشمەن. دادىللىق بىلەن ئىشلەۋاتىسەن. ئوزەڭ سەل تارتىنچاق ئىكەنسەن، ژىگىتكە بۇ خۇسۇسىيەت لايىق كەلمەيدۇ.

ئالەمگە داڭلىق ئالىمنىڭ ئوزىنىڭ ئەمگەكلىرىگە كوڭۇل بولۇشى تىمۇرنىڭ خىيالىدىمۇ يوق ئىدى.

ئاكادېمىك پەن كەپشەلەش ساھاسىدا ئۇزاق ژىللاردىن بېرى ئىشلىگەن.

قاراغاندا پولىتېخنىكىلىق ئىنستىتۇتىدىكى مۇئەللىملەر رەھبەرلىكىدە ئىشلەنگەن «مودېلنى توك بىلەن كەپشەلەش» دەپ ئاتىلىدىغان ئاپپارات ختاي ئالىمىنىڭ كوپتىن بېرى ئىنتىزارىنى تارتقان ئىدى. تىمۇر شىغايېۋ باشلىغان بىر گرۇپپا ياش ئالىملار چاققانغىنا كەپشەلەش ترانسفورماتورىنى قۇراشتۇرغان. بۇ ئاپپاراتنىڭ ئالاھىدىلىكى— كەپشەلەيدىغان توكنى پروگراممىلىق تۇردە ئوزگەرتىپ تۇرىدۇ. بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئىشلەپ چىقىرىشتا پايدىلىنىپ كېلىۋاتقان ترانسفورماتورنىڭ ئېغىرلىقى 120— 150 كىلوگرام بولسا، بۇ 37 كىلوگرام. ئېلىپ ژۈرۈشكىمۇ ئەپلىك. ئىنستىتۇت ئالىملىرى بۈگۈنگە قەدەر ئەنە شۇنداق 500دەك ئاپپارات ياسىغان. ئالىمىزدا بۇ يېڭىلىق چەت ئەللەرگە پاتېنتقا ئوتكۈزۈلدى. ھازىرمۇ ئاقش، ياپونىيە، گېرمانىيە فېدېراتىپ جۇمھۇرىيىتى، ئاۋسترىيە، ختاي مۇتەخەسسىسلىرى قاراغاندىلىق ياش ئالىملارنىڭ بۇ ئىشىغا ئالاھىدە ئىنتىزار بىلەن قارىماقتا.

ت. شىغايېۋ ختايدا بولغان ئالتە ئاي جەريانىدا بېيجىن، خاربىن، شاڭخەي، تيەنجىن شەھەرلىرىدىكى ئالىي مەكتەپلەردە ستۇدېنتلارغا 30غا يېقىن لېكسىيە ئوقۇدى. ئىنگلىز تىلىدىمۇ دەرىس بەردى.

ئۇ چىڭ خۇا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ستۇدېنتى ئاسقار جاكۇلا بىلەن ئۇچراشتى. ئۇ ئۈرۈمچىدىن كەلگەن. قازاق، ختاي، ئىنگلىز تىللىرىنى بىلىدۇ. تىمۇر ئۇنىڭغا قاراغاندا ستۇدېنتلىرىنىڭ تۇرمۇشى ھەققىدە ئېيتىپ بەردى. خوشلىشىش ۋاقتىدا ئاسقارغا روزا رىمبايېۋانىڭ ناخشىلىرى يېزىلغان ماگنىتوفون كاسېتىسىنى سوغا قىلدى.

— ختايدا بولغان ۋاقتىمدا مەن نورۇز بەيرىمى تەنتەنىسىنى كوردۇم،— دېدى تىمۇر.

— بېجىندە ئازسانلىق مىللەت ۋەكىللىرى ئۈچۈن سېلىنغان مەدەنىيەت سارىيى بار ئىكەن. 22— مارت كۈنى مەزكۇر سارايغا كوپ ئادەم ژىغىلدى. تەنتەنە باشلىنىش ئالدىدا رادىودىن ماقپال جۇنىسوۋا بىلەن روزا رىمبايېۋانىڭ ناخشىلىرى ياڭرىدى. چەت ئەلدە ژۈرۈپ ئانا تىلىڭنى ئاڭلىساڭ بېشىڭ كوككە يەتكەندەك، ھاياجانغا چومۇلىدىكەنسەن. نورۇزغا بېغىشلانغان زىيندىن كېيىن كونسېرت باشلاندى. مەريەم ئاتلىق ناخشىچى ئۇيغۇر، ئوزبېك، قازاق، تاجىك ناخشىلىرىنى ئېيتىپ ئۇسسۇل ئوينىدى. شۇ مەراسىمدا ئۈرۈمچىلىك ئىككى قازاق ژىگىت بىلەن تونۇشتۇم.

— بىز تېلېۋىزوردىن «تاماشا» پروگراممىسىنى كورىمىز. بۇ يەردىكىلەر «تاماشا»نى ياخشى كورىدۇ،— دېيدۇ ئۇلار.

— تەسىراتىم ئىنتايىن كوپ،— دېيدۇ ياش ئالىم.

— بىر نەچچە شەھەرلەردە بولدۇم، سەددىچىن سېپىلىنى كوردۇم. ختايلىق ئۇستازلارنىڭ سوۋېت ئادەملىرىگە كوز قارىشى، ئوي- پىكرى ياخشى ئىكەن. ياشانغان ئوقۇتقۇچىلار موسكۋا ۋە باشقا شەھەرلەردە ئوقۇغانلىرىنى، شۇ ۋاقىتلار خاتىرىسىنى سېغىنىش بىلەن ئەسلەيدۇ.

يېقىندا ختايدىكى بۇ ئۇنىۋېرسىتېتتىن خەت كەلدى. بىز بىلەن ئىجادىي ئالاقە ئورنىتىش ھەققىدە كېلىشىم تۈزۈشنى ئوتۇنگەن. كوللېكتىۋىمىز ختاي ئالىملىرىنى مېھمانغا چاقىردى. بۇ خىل دوستلۇق ئالاقىلار ئىككى ئەل ئارىسىدىكى ئىتتىپاقلىقنىڭ مۇستەھكەم ئارقا تىرىگىدۇر.

شايخان جانداپېۋ.

قاراغاندا شەھىرى.

سەككىز قىرلىق ئىجادكار

ئالمۇتا ئوي قۇرۇلۇشى كومبىناتىنىڭ ئىشچى— خىزمەتچىلىرى كومبىناتتا كوپ ژىللاردىن بېرى رەسسام بولۇپ ئىشلەپ كېلىۋاتقان ئىسلامجان قاسىموۋنى ياخشى بىلىدۇ ھەم ئەمگىكىنى ژۇقۇرى باھالايدۇ.

ئىسلامجان كىچىكىدىنلا سەنئەتكە بەك قىزىقاتتى. شۇ ژىللىرى شىنجاڭنىڭ چوچەك شەھىرىدە ئابدۇلەزىز روزباييېۋ، مەڭسۇر ئەخمەدي ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش رەسساملار بولۇپ، ئۇلار ياش ئىسلامجاندىكى رەسساملىق قابىلىيەتنى بايقاپ بىلدى ۋە ئۇنى ئوز غەمخورلۇقلىرىغا ئېلىپ رەسىم سىزىشنىڭ سىرلىرىنى ئۆگەتتى.

ئى. ئىسلاموۋ سەھنىدە ۋە كىنو سەنئىتىدە ژىگىرمىدىن ئوشۇق روللارنى ئويناپ، تاماشىبىنلارنىڭ ئىززەت— ھورمىتىگە ئېرىشتى.

ئىسلامجاننى سەككىز قىرلىق دەپ ئېيتىش ئورۇنلۇق. رەسىم سىزىشتىن تاشقىرى تىياتىر سەھنىلىرىنى بېزەشكىمۇ ئالاھىدە كۈچ چىقىرىپ كەلدى. 1963— ژىلى ئالمۇتا ئوي قۇرۇلۇشى كومبىناتىنىڭ مەمۇرىيىتى ئۇنى ئەشۇ رەسساملىق مۇتەخەسسىسلىكى بويىچە ئىشقا تەكلىپ قىلدى. ئۇيغۇرلارنىڭ نەقىشلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ مىللىي كىيىملىرى، بىر— بىرىگە ئوخشىمايدىغان رەڭمۇ— رەڭ دوپپىلىرىنىڭ ئۈلگىلىرىنى سىزىپ، ئۇلار توغرىلىق ئىلمىي ماقالىلارنى يېزىپ، رەڭلىك رەسىملىرى بىلەن قوشۇپ ئايرىم— ئايرىم كىتاپ قىلىپ بېسىپ چىقىرىشنى ئوز ئالدىغا مەخسەت قىلىپ قويغان ئىدى. رەسسامنىڭ بۇ مەخسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشىدا ئۇنىڭ قەشقەر، خوتەن، كۇچار، تۇرپان يەرلىرىدىكى مىڭ ئويلەرنى ئوز كوزى بىلەن كورۇشى، شۇ تەرەپتىكى خەلق سەنئىتىنىڭ ئېسىل دۇردانىلىرى بىلەن يېقىندىن تونۇشى ئالاھىدە رول ئوينىدى. 250تىن ئوشۇق رەڭمۇ— رەڭ نەقىشلەرنى سىزىپ چىقتى ۋە بۇ ئەمگىكى 1981— ژىلى «ئونېر» نەشرىياتىدىن يورۇققا چىقتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئىسلامجان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مىللىي كىيىملىرى ھەققىدىمۇ كوپ ژىللىق ئىزدىنىش نەتىجىسىدە قېدىمىي باي مەدەنىيەتكە ئىگە خەلقنىڭ ئادەتتىكى كۈنلەردە ۋە باشقا ئەھۋاللاردا كىيىندىغان كىيىملىرىنىڭ ئۈلگىسىنى سىزىپ چىقتى ۋە بۇ كىيىملەرنى ئەر— ئاياللار بىلەن باللار قانداق شارائىتتا، قاچان كىيىدىغانلىقى، ئۇ كىيىملەرنىڭ قانداق تەييارلىنىدىغانلىقلىرى توغرىلىق ئىلمىي ماقالىلار يېزىپ، ئۇلارنى «كوممۇنىزم تۇغى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىدا ئېلان قىلىپ تۇردى. رەسسامنىڭ «ئۇيغۇر كىيىملىرى» ناملىق رەسىملىك كىتاۋى 1990— ژىلى يەنە شۇ «ئونېر» نەشرىياتىدا بېسىلماقچى.

ئىسلامجان ئاكىنىڭ «ئۇيغۇر دوپپىلىرى» ناملىق ئەمگىكى سوۋېت ئۇيغۇرلىرىغا خېلە تونۇش. ئۇيغۇر دوپپىلىرىنىڭ ئونلىغان تۇرىنى تېپىپ، ئۇلارنىڭ ئۈلگىسىنى سىزىپ بۇ دوپپىلارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى، قانداق تىكىلىدىغانلىقلىرى ھەققىدە ماقالىلار يازدى.

ئى. قاسىموۋ بۇنىڭدىن بىر نەچچە ژىل ئىلگىرى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قىزىقچىسى سەلەي چاققان ھەققىدە تۇرسۇن قاھارىي بىلەن بىرلىكتە پيېسا يېزىپ چىققان ئىدى. بۇ پيېسا ئۇيغۇر تىياترىنىڭ سەھنىسىدە مۇۋاپپەقىيەتلىك كورسىتىلدى.

ئىسلامجاننىڭ ناخشا— سازغا بولغان قىزىقىشى، ئۇنىڭدا ئىجادكارلىق ھېسسىياتىنى ئويغاتقان ئىدى. نەتىجىدە ئۇ «ئۇرلانغان ئېلىم»، «يايلاق ناخشىسى»، «يېزامنى سېغىندىم»، «كولخوزدا— گۈل باغدا»، «ئارمىنىم بار»، «باھار»، «شەرىق قىزاردى» ئوخشاش ناخشا— ئۇسسۇل مۇزىكىلىرىنى ئىجات قىلدى.

ئى. قاسىموۋ قازاقستان رەسساملار ئىتتىپاقى ئەمەلىي سەنئەت خەلق ئىجادىي سېكسىيەسىنىڭ ئەزاسى. مەن كەلگۈسىدە، «نەقىشلەرنىڭ» ئىككىنچى كىتاۋىنى چىقىرىشنى، ئۇيغۇر نەققاشچىلىق سەنئىتى، ئۇيغۇر رەڭ ئاتالغۇلىرى ھەققىدە ئىلمىي ماقالىلار يېزىشنى، دوپپىلارنىڭ تېخنىكىلىق قائىدىلىرىنى كوپچىلىككە تونۇشتۇرۇشنى، «گۈل ۋە تىكەن» ناملىق پيېسىنى تاماملاپ، تىياترلارغا بېرىشنى مەخسەت قىلىۋاتىمەن،— دەيدۇ ئۇ.

ئى. قاسىموۋ كىنو ئارتىست سۈپىتىدە شىنجاڭدا ئىشلەنگەن «بوستانلىقتا تەنتەنە» فىلمىدىكى مەخسۇمنىڭ رولىنى، «قازاقفىلىم» كىنو ستۇدىيەسى ئىشلەپ چىقارغان «ئەژدىھار ژىلى» ناملىق كىنودا بەگنىڭ رولىنى ئىجرا قىلغانلىقى ھەممىگە مەلۇم.

بىز ئىسلامجان ئاكا قاسىموۋنىڭ يەنىمۇ كوپلىگەن ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز.

م. روزباييېۋ.

ئۇيغۇر ئاباد مەنزىرىلىرى

ئەنجان ئوبلوسى پاختاباد رايونى، پاختاباد شەھىرى تەۋەسىدە ئاساسەن ئۇيغۇرلار ياشايدۇ. بۇ ئۇيغۇرلار 19— ئەسىردە قەشقەرىيەدىن كېلىپ بۇ جايغا ئولتىراقلاشقان. بۇ يەردىكى ئۇيغۇرئاباد (موسكۋا) كولخوزى، لېنىن نامىدىكى، تاجاخۇن ياقۇپوۋ نامىدىكى كولخوزلاردا پەقەتلا ئۇيغۇرلار ئىستىقامەت قىلىدۇ. پەقەت موسكۋا كولخوزىنىڭ ئوزىدىلا ئون مىڭ ئۇيغۇر ياشايدۇ. بۇ تەۋەدىكى مەھەللىلەر ئاساسەن ئۇلارنىڭ ئەسلى ئاتا— بوۋىسىنىڭ ژۇتلىرىنىڭ ۋە ئوزلىرى كوچۇپ كەتكەن جايلىرىنىڭ نامى بىلەن ئاتىلىدۇ. بۇ يەرنىڭ خەلقى ئوز نامىنى، ئورپى— ئادىتىنى، تىلىنى ساقلاپ قالغان ئۇيغۇرلاردۇر. دەسلەپكى ئۇيغۇر تىياترىمۇ مانا شۇ جايدا تەشكىل قىلىنغان بولۇپ 1937— ژىلى ياپتۇرۇپ تاشلانغان.

پاختائاباتلىقلار ئاساسەن پاختىكارلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. بۇ دىيار ئەنجان ئوبلوسىنىڭ زور پاختا كانىدۇر. بۇ ئېگىلىكلەر شۇنداقلا كوكتاتچىلىق، باغۋەنچىلىك ۋە چارۋىچىلىق بىلەنمۇ شۇغۇللىنىدۇ. ئۇلار ئوبلوس دائىرىسىدىكى تەرەققىي قىلغان، ئالدىدا كېتىۋاتقان چوڭ ئېگىلىكلەردۇر.

پاختائاباتتىن ئۇيغۇرلار ئىچىدىكى دەسلەپكىلەر بولۇپ تاجاخۇن ياقۇپوۋ، ئالىمجان قۇربانوۋ قاتارلىق 4 سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى چىققان. يېزىلاردا مەدەنىيەت سارىيى، چوڭ تۇرلۇك ماللار سودا سارىيى، ۋە باشقىمۇ مەدەنىي مۇئەسسەلەر بار. بۇ تەۋەدە ئىككى ژىلدەك ۋاقىتتىن بېرى ئۇيغۇر تىلىدا رادىو ئاڭلىتىش ژۈرگۈزۈلىدۇ. لېكىن ھازىرغا قەدەر ئۇيغۇر تىلىدا مەكتەپلەر بولمىغان. تەييارلىق ئىشلىرى كېتىپ بارماقتا. تۆۋەندىكى سۈرەتلەردە پاختائاباتلىقلار ھاياتى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

سۈرەتلەردە: رايوندا چوڭ باللار قىرائەتخانىسى بولۇپ ئۇنىڭ كىتاپ فوندى 27746. بۇ يەردە 2 مىڭدىن ئارتۇق ئوقۇغۇچى ئوز بىلىمىنى ئاشۇرىدۇ. ئۇلار قىرائەتخانىدا دوفىلملارنىمۇ كورىدۇ. يېقىندا ئۇلار ئۇيغۇرچە كىتاپلارنىمۇ سېتىپ ئالماقچى. 1. قىرائەتخانىچى ھ. توختاسۇنوۋا. 2. رايونلۇق چىش دوختۇرخانىسىنىڭ دوختۇرى ئا. تومۇرزاقوۋ. 3. م. مۇھەممەتجانوۋ (سولدىن ئوڭغا) ئا. ئىسمايىلوۋلار چىش پروتېزىنى ياسايدۇ.

شېئىرىيەت گۈللىرى

ئۈرۈمچى شەھىرىدە چىقىدىغان «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى ئابلىكىم باقى خۇسۇسىي سەپەر بىلەن ئالمۇتا شەھىرىگە مېھمانغا كەلدى. ئۇ 1970- يىللارنىڭ بېشىدا ئەدەبىيات سېپىگە قەدەم قويۇپ بالىلار ئۈچۈن ھەر خىل ژانىرلاردا كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان. «تېيىنىنىڭ تۆۋرۈك سائىتى»، «بىزنىڭ شەھەر»، «باغچا بالىلىرى ناخشىلىرى»، «بەش ياشلىق مەرگەن» قاتارلىق كىتاپلىرى نەشىر قىلىنغان. ئۇنىڭ ئايرىم ئەسەرلىرى ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى دائىرىسىدە موكاپاتقا ئېرىشكەن. ئۇ ھازىر جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى. بىز تۆۋەندە گېزىتخانىلارغا ئۇنىڭ بىر قىسىم مەسەللىرىنى تەقدىم قىلدۇق.

يوپۇرماق بىلەن چېكەتكە

شامال چىقىپ تۇيۇقسىز،
بوران بولدى كۆچىيىپ.
چىمەنلىكتە چېكەتكە،
يىغلاپ كەتتى ئۆمچىيىپ.
كۆكتە چاقماق چېقىلىپ،
يورۇپ كەتتى ھەممە ياق.
چېكەتىنىڭ كۆزىگە،
كۆرۈندى كۆك يوپۇرماق.
كىردى دەرھال بىچارە،
قىياپەتكە چېكەتكە.
ئەشتىرىنى يوشۇرۇپ،
ئالماشتۇردى كۆلكىگە.
سوزۇلەپ كەتتى چىرىلداپ،
يوپۇرماققا يالۋۇرۇپ.
كېلىۋاتقان ھالاكەت،
تەغدىرىدىن قايغۇرۇپ.
ئىچ ئاغرىتىپ ئۇنىڭغا،
بۇ رەھىمدىل يوپۇرماق.
بوران بىلەن يامغۇردىن،
بولدى ئۇنى يوشۇرماق.
چېكەتكىنىڭ ئۈستىگە،
يېپىپ قويدى تونىنى.
تاڭ ئاتقىچە چېكەتكە،
چىقارمىدى ئۈنىنى.
ئالەم يورۇپ تاڭ سەھەر،
زەر نۇر توكۇپ كۈن چىقتى.
يوپۇرماققا چەكچىيىپ،
چېكەتكىدىن ئۈن چىقتى.
«كېچە قارنىم ئاچ ئېدى،
كۆزلىرىممۇ ياش ئېدى.
بىلمەيتتىڭمۇ ئەزەلدىن،
مېنىڭ باغرىم تاش ئېدى.
شۇڭلاشقا... دەپ ئاغزىغا،
كەلگەن گەپنى دەۋەردى.
يوپۇرماقنى ئەيمەنمەي،
بىر چېتىدىن يەۋەردى.
كۆلكىلەرنىڭ تەكتىگە،
ئەندى يەتتى يوپۇرماق.
چىدىماستىن ئەلەمگە،
ئىشى بولدى ئاھ ئۇرماق.
— قۇتقۇزۇڭلار!— دېدى ئۇ،
پۈتۈن ئورمان ياڭرىدى.
يوپۇرماقنىڭ ئەرزىنى،
تومۇر تۇمشۇق ئاڭلىدى.
ئوقتەك ئۇچۇپ چۈشۈپ ئۇ،
چېكەتكىنى چوقىدى.
ئۇنىڭ يۈزسىز ئىشىغا،
يۈز مىڭ لەنەت ئوقۇدى.
يوپۇرماقنى تەنقىتلەپ،
قىلدى ئوبدان نەسىھەت.
ھەممىسىگە ئاڭلىتىپ،
ئېيتتى مۇنداق تەمسىل- گەپ:
«ۋاپا قىلساڭ دۈشمەنگە،
جاپا قىلار ئۆزۈڭگە.
بىخۇت بولساڭ ئەگەردە،
توپا چاچار كۆزۈڭگە!...

ئىككى قۇشقاچ

ئىككى قۇشقاچ بالىسى،
بىللە ئويناپ ژۈرۈپتۇ.
ئېگىز دەرەق ئاستىدا،
قىزىق بىر ئىش كۆرۈپتۇ:
كەپتۇ كىچىك بىر بالا،
يوغان داسنى كۆتىرىپ.
ياغاچ تىرەك تىرەپتۇ،
دېسىنى دۈم كۆمتۈرۈپ.
داس ئاستىغا ئۇ بالا،
بىر نەچچە دان چېچىپتۇ.
كىرىپ ئويگە ئىشىكنى،
قىيا قىلىپ ئېچىپتۇ.
ئىككى قۇشقاچ كۆرۈپتۇ،
يەردە ياتقان شويىنىنى.
چۈشۈپتۇ بالىنىڭ،
قۇشقاچ تۇتۇش ئويىنى.
ۋىچىرلىشىپ ئىككىسى،
مەخپىي پىلان تۈزۈپتۇ.
ئالداش ئۈچۈن بالىنى،
داس ئاستىغا چۈشۈپتۇ.
چۈشۈپتۇيۇ- ئالدىراش،
نوۋەت بىلەن دانلاپتۇ.
بىرى ئۇنىڭ كوزىنى،
شويىنىدىن ھېچ ئالماپتۇ.
شويىنا مىدىر قىلىسىلا،
قاچ! دەيدىكەن شېرىكى.
داس ئىچىدە ئولجىنىڭ،
بولمايدىكەن دېرىكى.
زېرىكمەپتۇ ئۇ بالا،
ئوڭشاپ قۇرۇپ تۇزاقنى.
پۇرسەت كۈتۈپ تۇرۇپتۇ،
كوزلەپ خېلى ئۇزاقنى.
دانلىشىپتۇ قۇشقاچلار،
نەچچە قېتىم ئالمىشىپ.
تەگىشىپتۇ بىر چاغدا،
نوۋىتىنى تالىشىپ.
ھەر ئىككىلىسى قېلىشماي،
نوۋەت مېنىڭ دەيدىكەن.
بىر تەرەپتىن تىللىشىپ،
بىر تەرەپتىن يەيدىكەن.
بىر چاغ ئۇلار ئوز ئارا،
سوقۇشۇشقا باشلاپتۇ.
تۇيۇقسىزلا گۇپ قىلىپ،
داسنىڭ تېگىدە قاپتۇ.
جېدەل بىلەن ئىككىسى،
ئويلىماپتۇ قېچىشنى.
ھازىرغىچە قۇشقاچلار،
تالىشارمىش شۇ ئىشنى.

نىلاخۇن ھوشۇروۋ

ئايال كىشى

تەبەت موجىزىسى ئايال كىشى،
كوڭلۈمنىڭ چىن غوجىسى ئايال كىشى.
باھاردا باغلار ئارا ئىزدەپ تاپقان،
ئومرۈمنىڭ گۈلتاجىسى ئايال كىشى.
ياشاش تەس بۇ ھاياتتا ئاياللارسىز،
بەخت يوق، شىردەك ئەرگە سادىق يارسىز.
ئەر- ئايال دۇتارىمنىڭ قوش تارىدەك،
بىرىسىز سادا بەرمەس، بىرى ھەرگىز.
شاتلانسا- خوشاللىقى سېنىڭ بىلەن،
غەملىرىڭ، تەشۋىشلىرىڭ ئۇنىڭ بىلەن،
يار كۆيگەن ئوتنى گەر كۆرسە ئوزىنى
ئاتىدۇ ھېساپلاشماي جېنى بىلەن.
ھەر ئويىنىڭ، ئېسىل گۈلى، زىننىتى ئۇ،
ھەر تويىنىڭ غەزەل تىلى، شوھرىتى ئۇ.
بولۇشقا بولمايدىغان دوستلار بىلەن،
ھەر دىلنىڭ ئومۇر كۆركى، قىممىتى ئۇ.
ھەر ژىلنىڭ بولغىنىدەك ياز ۋە قىشى،
ئېپىشماق بىر دۇنيادۇر كەيپە خوشى.
چىرايى بەئەينى ئاپتاپ كوڭلى ئاپساق،
تەييارلا بايقىمساق كوڭلىنىڭ يېشى.
ئەۋلاتنىڭ ئۇرغۇپ چىقار بۇلاق كوزى،
ھاياتلىق ئوتى ياقار چىراق كوزى.
تىل بىلەن سەنئىتىنى تەرىپلەش تەس،
كىشىلىك دۇنياسىدا بايراق ئوزى.
ئائىلىدە ئايال بولۇش ئالىي ھىممەت،
پەرزەنتنى ئادەم قىلىش بىل، كارامەت.
مەن دېگەن مەغرۇر ئەرنىڭ بېشىنى ئېگىپ،
قەلبىنى مايىل قىلىش زور ماھارەت.
كۆرۈنگەن بىلەن بەزەن شۇنچە نازۇك،
ژۈرەكنى مەيىپ قىلار بىر ئۇلىسىز ئوق.
مابادا ئاغرىپ قالساق تىشىق ئوتىدا،
ئاياللىسىز ئۇ ئاغرىقتىن ساقىيىش يوق.
سۆلىتى ئەيمەندۇرسە بىر مەھەل،
خىسلىتى ئوقۇمىغان كىتاپ مىسال.
بىر ئومۇر ئارمان بولۇپ تالايلارغا،
كوڭلىگە قۇلۇپ سېلىپ، قىلىدۇ لال.
مۇھەببەت باغلىرىغا جور بوپ كەلسە،
قورۇقلايدۇ ئوچلاردىن، ئېغىر كەلسە.
يار كوڭلى، مىننەت رازى قىلىش ئۈچۈن،
ئولۇمگە تىكلەر جېنىن توغرا كەلسە.
مابادا شەنىن يەر قىپ قىلساڭ خاپا،
بىر ئومۇر سېنى ئەر دەپ قىلماس ۋاپا.
قەلبىڭنى چۈشەنمىگەن ئايال بىلەن،
ياشاشنىڭ ئوزى گۇنا، ئېغىر جاپا.
كوكسىدە ئوردېن كەبى ئوغۇل- قىزى،
كارامەت قۇدرىتىڭنىڭ يارقىن ئىزى.
يەتمىگەن يوللىرىڭنىڭ داۋامىدۇر،
ئېيتمىغان سىرلىرىڭنىڭ بۇلاق كوزى.
بەرىكەت ئاۋاسىدۇر ئايال كىشى،
ژۈرەكنىڭ ھاۋاسىدۇر ئايال كىشى.
ئائىلىدە قازان چوگلەپ ژۈرگەن بىلەن،
ئالەمدە بىباھادۇر ئۇنىڭ ئىشى.

ئويلايمەن

كۆنلىرىم مەزمۇنسىز ئوتتى دەپ،
ئېيتمىدىم ھېچ كىمگە ئەرزىمنى.
دېمىدىم قىينچىلىق كورسەم خەپ،
چالمىدىم مۇڭلىنىپ سازىمنى.
ئىستىراھەت بېغىدا ژۈرگەندە،
ياش ئومرۇم نامايان بولىدۇ.
ئوچمىگەن ئوتلارنى كورگەندە،
ژۈرەككە كۈچ- قۇۋەت تولىدۇ.
ئاڭلىسام ئارىسىدە ئۈنىنى،
مەن پۈتۈن مېھرىمنى بېرىمەن.
ئىستىقبال ئەتىكى كۈنۈمنى،
ئۇنىڭ قوي كوزىدىن كورۈمەن.
كالىندار ۋارىقى ژىرتىلسا،
ئادەمنىڭ تەغدىرىن ئويلايمەن.
تارس قىلىپ بىر پاي ئوق ئېتىلسا،
ئالەمنىڭ تەغدىرىن ئويلايمەن...

رازىمەن

بوش ئوتكۈزسەم ئەگەر ئېسىل ۋاقتىمنى،
ھاياتىمغا قەست قىلغاندەك سېزىمەن.
ئوغۇرلىسا ئەگەر ژىللار بەختىمنى،
تارتىپ ئالماي ئاڭا قانداق توزىمەن!
يامانلارنىڭ زورلىقىغا توزسەممۇ،
ئامما دوستۇم، خورلۇقىغا توزمەيمەن.
ئوتكەن كۈندىن ئامام ئۈمۈت ئۈزسەممۇ،
كۈتكەن كۈندىن مۇتلەق ئۈمۈت
ئۈزمەيمەن.
ژىللار ئاتقان بويىنۇمدىكى قەرزىمنى،
ۋىژدانىمغا داغ چۈشەرمەي ئۈزىمەن.
بەختلىككە ئالايتقىچە كوزۈمنى،
بەختسىز بوپ ئولگىنىمگە رازىمەن.

يېزامنى كىنەپ

قولۇمنى كوكسۇمگە قويۇپ، ئېگىپ باش،
ھوسنۇڭگە زوقلىنىپ قاراپ تويمايمەن.
كورمىسەم كوزۇمدىن توكۇپ ئىسسىق ياش،
شاتلانسام، مۇڭلانسام سېنى ئويلايمەن.
سېنىڭسىز كورۈنەر ئالەم ماڭا تار،
كوزۈمنىڭ گوھرى، ھەي ئالقانىدەك يەر!
كۆللەرگە تامچە بوپ قوشقان ھەسسەڭ بار،
سوزۈمنىڭ ماغدۇرى، ئەي يالقۇنلۇق يەر.
قىزىل گۈل ئاشىقى بولبۇلغا ئوخشاش
بەرگىگە باغلىنىپ ژۈرىمەن چوگلەپ.
چۈنكى ھەر بۇجەكتىن ئېتىپ ماڭا تاش
ياشلىقىم ئالدىمغا چىقىدۇ ژىكرىپ...

«ناۋا» ئانسامبلى ئارتىستلىرى سەھنىدە.

رېداكتور ۋ. ئىمىرھانوۋ

ئادرېسى: س س س ر، 480044 ئالمۇتا شەھىرى، م. گوركي كوچىسى، 50- ئۆي، 7- قەۋەت. تېلېفونلار 77-86-33، 85-86-33، 95-86-33، 07-87-33، 21-75-33، ئىندېكس. 72877.
480044. г. Алма-Ата; ул. М. Горького; ' 50 7 этаж, редакция газеты «Бизниң ' Ватан» индекс 72877.
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10